

***De Best Verzorgde Boeken
Studentenselectie 2015***

Colofon

Deze catalogus is een eindexamenproject van de opleiding Graphic Design Arnhem, ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten.

Concept en ontwerp:
Sander Molenaar en Floor Weijs

Productie: Brave New Books

Het binnenwerk van de catalogus is gedrukt op 80 grams houtvrij wit papier, de omslag is 240 grams gestreken sulfaatkarton.

De gebruikte fonts zijn Relative en ITC Century Std.

©2016, Sander Molenaar en Floor Weijs (ArtEZ Arnhem) & Stichting De Best Verzorgde Boeken (www.bestverzorgdeboeken.nl)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Stichting De Best Verzorgde Boeken.

Per jaar verschijnen zo'n 16.000 nieuwe boeken in Nederland. In deze ongelooflijke massale productie worden per jaar 33 Best Verzorgde Boeken uitverkozen die met kop en schouders boven het maaiveld uitsteken. Boeken die met liefde en aandacht zijn gemaakt. Boeken waaraan uitgever, auteur, vormgever, lithograaf, drukker en binder met elkaar hebben samengewerkt om te komen tot het ideale product binnen de marges van budget en technische haalbaarheid.

De keurcollectie wordt gekozen door een vakjury die de verzorging van vormgeving, typografie, beeldbehandeling en grafisch-technische productie beoordeelt, waarbij ook de relatie tussen vorm en inhoud wordt afgewogen. Vanaf dit jaar is daar een studentenjury bijgekomen die volgens exact dezelfde lijnen jureert. De jury bestond uit Fay Asselbergs (Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, Den Haag), Barbara Bártková (Rietveld Academie, Amsterdam), Dieuwertje Luitse (ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten, Arnhem), Josse Pyl (Werkplaats Typografie, Arnhem) en Victor Van Wassenhove (Sint-Lucas Beeldende Kunst, Gent).

Deze zet past binnen het nieuwe beleid van de stichting om de uitwisseling tussen de toekomstige boekmakers en de reeds gevestigde orde op gang te brengen.

Een tweede vernieuwing moet hier ook aan bijdragen: de inschrijving is gratis gemaakt voor studenten van academies of net afgestudeerden. Dat heeft dit

jaar nog niet geleid tot een enorme toename van inzendingen, maar de verwachting is dat er de komende jaren meer gebruik van gemaakt zal worden. De vakjury krijgt hierdoor een goed inzicht in wat er gaande is bij de nieuwe generatie en de studenten kunnen zich meten aan ervaren boekmakers.

2016 is uitgeroepen tot het Jaar van het Boek. Een van de belangrijke pijlers is het Nederlands-Vlaamse gastlandschap tijdens de Frankfurter Buchmesse in het najaar. Daarom zette de stichting éénmalig een samenwerking met de Vlaamse Uitgevers Vereniging (VUV) op. Tot voor kort kende ook Vlaanderen een aparte bekroning, maar die is helaas drie jaar geleden komen te vervallen. Met het oog op Frankfurt hebben de vakjury én de studentenjury ieder 50 Best Verzorgde Boeken geselecteerd (33 Nederlandse en 17 Vlaamse).

In totaal zijn er 410 inzendingen geweest, waarbij 308 Nederlandse en 102 Vlaamse boeken zijn ingestuurd. Allemaal zijn zij door de handen van beide jury's gegaan. Net als de leden van de vakjury bekeken de studenten op verschillende dagen de ingezonden boeken en gingen zij daarbij met elkaar in gesprek. Deze uitwisseling werd door beide jury's zeer gewaardeerd. Daarna jureerden de studenten twee dagen lang om te komen tot de selectie van 50 titels. Slechts 20 titels overlappen met die van de vakjury. De studentenjury schreef een uitgebreid juryrapport.

Vervolgens heeft Thomas Castro van de opleiding Graphic Design ArtEZ,

Hogeschool voor de Kunsten Arnhem
twee eindexamenopdrachten opgezet:
het maken van een catalogus en
website, twee vormen waardoor het
juryrapport inzichtelijk wordt
gemaakt voor publiek. Met veel
inzet zijn deze twee opdrachten
opgepakt door de studenten
Floor Weijs en Sander Molenaar
(catalogus) en Bernd de Ridder en
Lieke de Blank (website).
Wij danken alle betrokken
studenten, ArtEZ en Thomas voor
het enthousiasme.

Esther Scholten
De Best Verzorgde Boeken

Sarah de Graef
Vlaamse Uitgevers Vereniging

In januari 2016 hebben vijf ontwerpstudenten van verschillende Nederlandse en Vlaamse academies zich, naast een vakjury, gebogen over de inzendingen voor De Best Verzorgde Boeken 2015.

Het totaal van 410 inzendingen werden dit jaar bekeken en beoordeeld op twee locaties: de Vlaamse inzendingen in Antwerpen bij de Vereniging van Vlaamse Uitgevers en de Nederlandse inzendingen in Amsterdam bij de stichting De Best Verzorgde Boeken. Vervolgens werden in twee jurydagen 33 Nederlandse en 17 Vlaamse boeken geselecteerd, een totaal van 50 Best Verzorgde Boeken 2015.

Criteria

De Best Verzorgde Boeken is niet een prijs voor het mooiste druk- of bindwerk of de beste typografie. De jury beoordeelt hoe de inhoud van het boek zich het beste verhoudt tot de gekozen vormgeving, de technische uitvoering en het opdrachtgeverschap. Deze drie elementen komen in het juryproces aan de orde; in de vakjury zitten leden die bovengenoemde criteria vertegenwoordigen. De elementen worden in gezamenlijkheid door de jury gewogen. Ook door de studentenjury.

Ieder jurylid hecht bijzondere waarde aan uiteenlopende criteria, zo ontstaat er heel wat discussie. Er waren bovendien nog andere elementen die voor de leden van de studentenjury een belangrijke rol speelden in de beoordeling. Onder andere de vraag 'wat zou een boek kunnen zijn in deze tijd?'

Een vraag die binnen de academie regelmatig gesteld wordt. Daarnaast heeft de jury in het bijzonder gekeken naar de prijs-kwaliteit verhouding van een boek. Hoe staat dit in relatie tot het doel van de desbetreffende publicatie? Hoe verhoudt de prijs van een boek zich tot de hoogte van de oplage? De discussie ging hierbij geregeld over de impact van de keuzes van de makers op het milieu, denk aan (overmatig) gebruik van witruimte, (te luxe) papierkeuze en druktechnieken.

Wat viel er op?

Inzendingen:
Nederland & Vlaanderen.

Dit jaar is het door de Stichting Best Verzorgde Boeken mogelijk gemaakt voor studenten boeken gratis in te zenden. Het resulteerde in een kleine hoeveelheid Nederlandse inzendingen, waarvan de jury hoopt dat die zich de komende jaren verder gaat uitbreiden.

Het viel een van de juryleden op dat de Vlaamse inzenders met name (grote) uitgevers waren. Het resultaat: enkel offset gedrukte boeken. De jury vond het jammer dat er bij de Vlaamse inzendingen geen digitale boeken zaten, er geen studenten-inzendingen waren en er nauwelijks kinderboeken waren ingezonden. Door dit gebrek aan variatie was het lastig tot een selectie van 17 Vlaamse boeken te komen.

Ook onder de Nederlandse inzendingen zaten maar twee

niet-papieren boeken en slechts enkele digitaal gedrukte boeken. De jury was op dit vlak graag wat meer uitgedaagd, gezien de eerdergenoemde criteria.

Ontwerp, techniek en materiaal

De jury viel een aantal dingen op:

- De typografie is regelmatig slordig afgewerkt: veel teksten met hoerenjongens, wat de leesbaarheid niet bevordert.
- Veel meertalige boeken, vooral Arabisch-Engels. Gezien de leesrichting van deze taal zijn er interessante oplossingen gevonden om boeken in meerdere richtingen leesbaar te maken.
- Diverse boeken bevatten witte pagina's waar de afbeeldingen los in zijn gestoken.
- Een aantal uitgevers kiest er voor het logo groot op de cover van het boek te zetten. Het zorgt soms voor verwarring aangezien dit element niets te maken heeft met de inhoud van het boek maar door het zo'n prominente positie te geven lijkt dit soms wel het geval.

Het juryproces was een eerste stap in de beantwoording van deze vraag en de jury roept jonge ontwerpers op hun visie op deze kwestie duidelijk zichtbaar te maken in hun werk.

Fay Asselbergs

(Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, Den Haag)

Barbara Bártková

(Rietveld Academie, Amsterdam)

Dieuwertje Luitse

(ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten, Arnhem), schrijver van het juryrapport.

Josse Pyl

(Werkplaats Typografie, Arnhem)

Victor Van Wassenhove

(Sint-Lucas Beeldende Kunst, Gent), schrijver van het juryrapport.

Slot

De pionierspositie waarin deze eerste studentenjury zich bevond was een bijzondere omdat het ook ging hoe de juryleden zelf als jonge ontwerpers naar het boek als medium kijken. Wat voor mogelijkheden heeft het?

De representatie van de 50 Best Verzorgde Boeken 2015, zorgvuldig geselecteerd door de studentenjury, was voor ons een uitdagende opdracht. Het uitgangspunt voor de instelling van deze jury is het bij elkaar brengen van de gevestigde orde en een nieuwe generatie ontwerpstudenten. Deze mix zorgt voor een dialoog tussen deze twee partijen. Dit vormt de basis van ons concept, een catalogus met lef! Beslissingen zijn gemaakt op basis van opvattingen over wat een boek tegenwoordig is of kan zijn. Ook thema's als duurzaamheid, reproductie en print-on-demand waren belangrijke aanknopingspunten in ons ontwerpproces. Dit heeft geresulteerd in een catalogus die aansluit bij de institutionele structuur: ieder boek wordt zelfstandig behandeld. Maar binnen dit sturende grid is alle gegeven content - de geselecteerde boeken en de inschrijfformulieren - zo simpel mogelijk weergegeven: alle boeken en formulieren zijn gescand op de scanner van de ontwerpafdeling. Volgens ons is dit de meest directe manier om een boek te representeren omdat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende boeken. Er ontstaat geen hiërarchie of categorisering. Door ook de inschrijfformulieren letterlijk weer te geven wordt het traject van inschrijving door de makers transparant.

Noch over de uiteindelijke selectie, noch over de inzend-formulieren is een interpretatie gelegd. Dit geeft het ontwerp een default uitstraling die past bij het statement dat we graag willen maken bij de kick-off van de studentenjury.

Sander Molenaar & Floor Weijs

<u>00A</u>	<u>Emily Jacir: A star is as far as the eye can see and as near as my eye is to me</u>
11/311	89/321
<u>AB-I.</u>	<u>(in matter of) Karl</u>
<u>Luc Coeckelberghs</u>	95/322
17/311	<u>End Note(s)</u>
<u>Allegory of the Cave Painting</u>	101/323
23/312	<u>Generator</u>
<u>Anne Teresa De Keersmaecker:</u>	107/324
<u>Work/Travail/Arbeid</u>	<u>Guns</u>
29/312	113/324
<u>serie: Antennae</u>	<u>Hanne van der Woude. Vivace</u>
35/313	119/325
<u>As. Gedichten 1963-2014</u>	<u>The heaviness of things and stuff</u>
41/314	125/325
<u>Belgian Autumn.</u>	<u>herman de vries.</u>
<u>Belgische Herfst. L'Automne Belge</u>	<u>to be all ways to be</u>
47/314	131/326
<u>Bit Rot</u>	<u>Inside Embassies</u>
53/315	137/327
<u>serie: Can you hear me - Music</u>	<u>The Institute</u>
<u>Labels by Visual Artists & The</u>	143/327
<u>Magic Circle - On the Beatles,</u>	<u>Issa Touma.</u>
<u>Pop Art, Art-Rock and Records</u>	<u>Woman We Have Not Lost Yet</u>
59/316	149/328
<u>Cross-Examinations</u>	<u>Jan Schoonhoven</u>
65/317	155/328
<u>Dana Lixenberg.</u>	<u>Jasper Krabbé.</u>
<u>Imperial Courts 1993-2015</u>	<u>Portraits</u>
71/318	161/329
<u>Delft Lectures on</u>	<u>Jaunt</u>
<u>Architectural Design</u>	167/329
77/319	
<u>Désirée van Hoek. Skid Row</u>	
83/320	

John Cleese on Creativity
173/330

Lâmo Lâva
179/330-331

Marie-José Jongerius. Edges of
the Experiment, the Making of the
American Landscape
185/331-332

Het meest geloofde sprookje
191/332-33

No Internet, No Art - A Lunch Bytes
Anthology
197/333

Opus 1. The Artist's Beginnings
203/334

Other Evidence: Blindfold
209/334

Polo Architects
215/335

Remi Verstraete. X
221/335

Reprint Karel Martens
227/336

Resonanz
233/336

Statement and Counter-Statement:
Notes on Experimental Jetset
239/337

Seth Siegelaub:
Beyond Conceptual Art
245/337

Sidewalk Salon -
1001 Street Chairs of Cairo
251/338

Taking off.
Henry my neighbor
257/338

The Time We Share
263/339

Three Exchanges
269/339

Van Dale Groot woordenboek van de
Nederlandse taal
275/340

serie: Vis-à-vis: The Shape of
Evidence & De volmaakte beschouwer
281/340

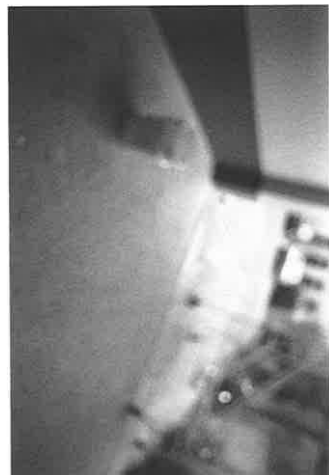
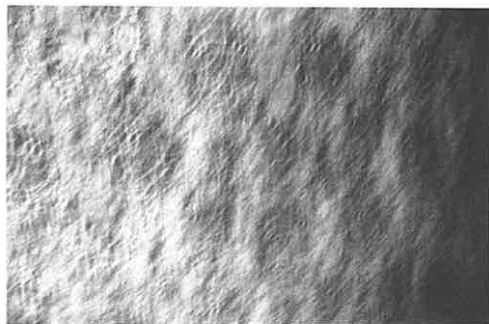
Voor we met z'n allen
uit elkaar vallen
287/341

Walls That Teach
293/341-342

Willem de Rooij. Character is Fate:
Piet Mondrian's Horoscope
299/342-343

ZERO: Let Us Explore the Stars
305/343

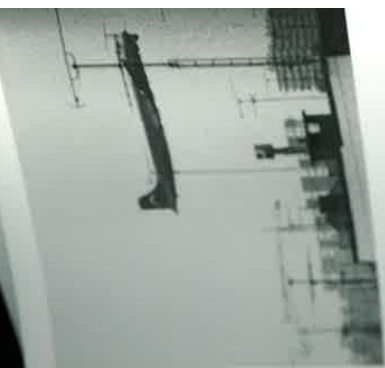

Dominique
00A

Dominique Somers
00A

.../...

APE

Dominique Somers
00A

...
/

Dominique Somers
00A

APE

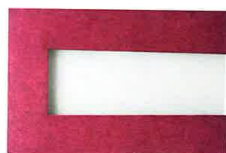
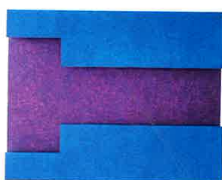
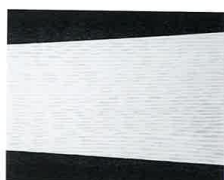
"00A is given, not made", staat er achter in het boek geschreven. De titel van het boek refereert naar de eerste, automatische opnamen op analoge 35 mm-films. Je kent het wel: bij het aanbrengen van het fotorolletje in de camera klik je de negatiefstrook een paar keer door tot aan de startpositie van het onbelichte stuk film. Het zijn precies die wegwerp shots die Somers al jaren verzamelt.

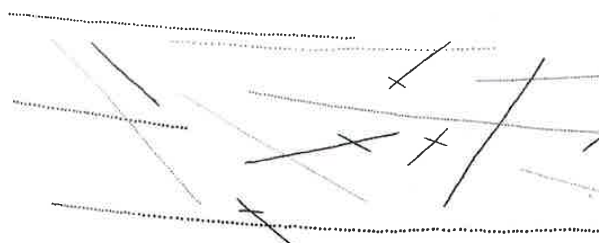
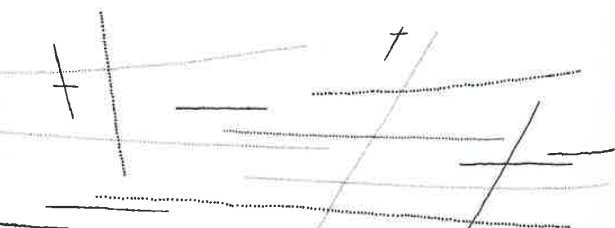
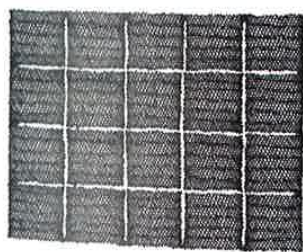
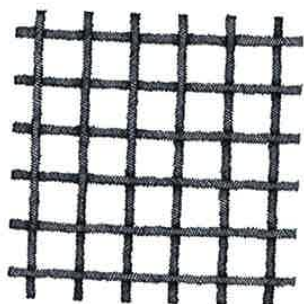
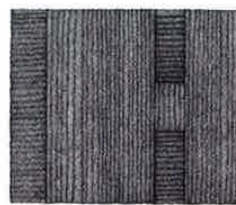
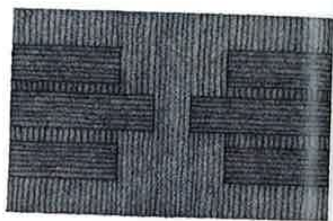
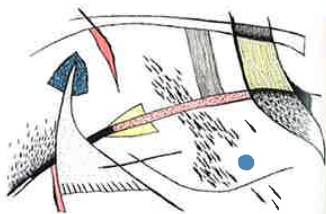
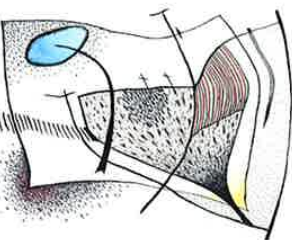
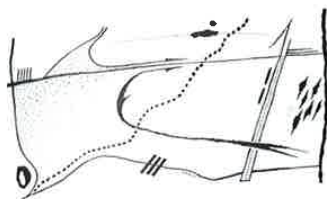
De ontwerper heeft volgens de jury, de waarde van dit "gevonden" materiaal op een interessante manier weten te vertalen.

De beelden zijn klein gehouden en in de hoeken van de pagina's geplaatst waardoor witruimte overheerst. Toch stoort de overmaat aan witruimte niet, het oog wordt de hoeken in getrokken. De jury is gecharmeerd van de papierkeuze, een eenzijdig-gestreken wit papier. In eerste instantie zijn alleen de glanzende zijdes van het papier zichtbaar, pas als je het boek pagina voor pagina gaat doorbladeren komen de ongestreken zijdes tevoorschijn. Het is de jury echter onduidelijk waarom de typografische pagina's in het ontwerp wat grof aanvoelen. Het uitvullen van een tekst als deze maakt dat er soms grote gaten vallen. Dit bevordert de leesbaarheid niet. Tevens viel het een van de juryleden op dat de typografie in verschillende inzendingen van deze ontwerper wel heel veel op elkaar lijkt.

AB-I

Luc Coeckelberghs

Luc Coeckelberghs' exploratie van de ruimte – het aftasten van grenzen tussen disciplines en beeldende mogelijkheden

Abbel De Baets

leiding

Leiding ten opzichte van de historische kunstcontext

Een golf van Lyrisch Abstracten, evolueerden de Geometrisch Abstracten in de jaren zestig – naast de Pop Art en de Nieuwe Figuratie – naar een extreme sobering die uitmondde in de Minimal Art, met zowel Hard-Edge als Soft-Edge varianten. De Belgische kunstenaars Jo Delahaut, Luc Peire, Maurits Van Saene en de jongere generatie zoals Guy Vandenbranden, Gilbert Decock, Amedée Cortier en Marc Stockton verstrengden het klimaat door de keuze voor concrete vormen. Zowel in binnen- en buitenland werden de persoonlijke toets en de expressieve elementen getemperd. Soms zelf verbannen door een quasi-minimale verfaanbreng, met de Hard-Edge als extreem.¹

Veel kunstenaars volgden een heel eigen pad binnen de geometrische abstractie, zoals bijvoorbeeld Marthe Wéry en Dan Van Severen. Hun kunst bleef connecties hebben met het abstract Expressionisme omdat zij geen afstand van objectiviteit vooropstelden, maar juist het persoonlijke gebaar ten volle toelieten.

Belgisch kunstenaar Luc Coeckelberghs, die in de studententijd het werk van Dan Van Severen leerde kennen, gaat verder op de Amerikaanse schilderij van de jaren 60, maar houdt net als Van Severen connecties met het Amerikaanse abstract expressionisme, specifiek de *colour field painting* van de jaren 50 met Piet Mondrian en Mark Rothko als voornaamste voorbeelden. Zijn abstracte schilderijen verwijzen ook niet louter naar het schilderen zelf (namelijk vorm, lijn, kleur, textuur en materie), zoals het is bij de aanhangers van de fundamentele kunst, maar willen dat overstijgen.

Verhoudingen tussen de schilderkunst en de andere media

In de analyse van de schilderpraktijk komt Luc Coeckelberghs tot beelden – dat kunnen ook tekeningen of installaties zijn – die overgaan van louter materie gaan. Dit uit zich in beelden die alle materialiteit verdwijnt en waarin de ruimte de lege of absolute ruimte fastbaan wordt. Luc Coeckelberghs is het creëren van beelden met betekenisgeving ervan erg gelieerd aan de omgeving van deze (innerlijke) ruimte. Zijn onderzoek is een persoonlijke zoektocht naar het begrip ruimte in de beeldende kunst: tekenen: tweedimensionaal, driedimensionaal, vierdimensionaal, fysiek en mentaal. In zijn werk – hoe verschillend ook van uitdrukkingsvorm – kijkt hij ononderbroken naar wat de essentie van de ruimte zou kunnen zijn. Het maken van kunst is een

gaat voor de kunstenaar gepaard met het inrichten van de ruimte en het structureren van materialen/beeldelementen in de ruimte. Het uiteindelijke werk ontstaat met de ruimtebeleving van de toeschouwer.

Door weg te gaan van het traditionele schilderen (het hanteren van verf op doek op een spieraam) en andere materialen, technieken en vormen te hanteren, laat Coeckelberghs nieuwe beeldende mogelijkheden ontstaan die hij interessant vindt om te onderzoeken en mee te experimenteren. Er spreekt dan ook een grote mogelijkhedenzin uit zijn opeenvolgende werken, die allemaal evenwaardig naast elkaar bestaan. Er is geen hiërarchie tussen zijn kunstwerken uit verschillende media, noch gaat het over het toewerken naar een climax of een synthese in het uitspelen van een vormtaal. Doorheen zijn oeuvre bemerken we niet echt een chronologische evolutie naar een bepaald eindpunt. We kunnen veeleer spreken van een focus op wisselende beeldende aspecten doorheen de tijd.

Ruimtetewerking

Het *artist statement* dat Coeckelberghs over de ruimte schreef tijdens een studieverblijf te Rome in 1978, is nog steeds van toepassing.

'Absolute ruimte bestaat enkel als idee. Een idee kan je concretiseren door het te materialiseren. Het krijgt een identiteit als het zich in een werk realiseert. Tijdens het maken van een object wordt een fysieke realiteit mentaal geconcretiseerd. Dat object zal een ervaring van ruimte intensiveren. Deze fysieke ervaring gaat gepaard met een mentale ervaring, een mentale ruimte.'

*Mijn onderzoek gaat uit naar de relatie tussen de mentale en virtuele ruimte van het object en de reële ruimte waarin het zich bevindt. Op deze wijze ontstaat een confrontatie reële ruimte – virtuele ruimte. Hier schenk ik aandacht aan een relatie tussen het subject en het plastische object. Aan een relatie tussen dat object en de concrete ruimte waarin het is geplaatst en aan een relatie tussen hetzelfde subject en die ruimte waarin het aanwezig is.'*²

Het statement geeft aan hoezeer zijn onderzoek gericht is op het doorgronden van de mogelijke wisselwerking tussen de mentale ruimte (van de toeschouwer/kunstenaar), de virtuele ruimte van het kunstobject en de werkelijke/architecturale ruimte. De positie die de toeschouwer inneemt ten opzichte van het werk in de ruimte speelt daarin een cruciale rol.

Deze gerichtheid geeft duidelijk blijk van de invloed van de *minimal art*. Net zoals de adepten van de *minimal art* benadert Coeckelberghs een werk steeds in dialoog met de architecturale ruimte en besteedt daarbij evenveel aandacht aan de positieve ruimte (het volume) als aan de negatieve ruimte (de lege ruimte). Hij richt zich steeds sterk op het samenspel van objecten/volumes in de ruimte, vergelijkbaar met Donald Judd die, beïnvloed door de proportieel in de Renaissancebouwkunst

“Wat een lelijke cover,” werd er geroepen door een van de juryleden. De omslag toont een detail van een krijtstreep motief, dat het boek heel nietszeggend maakt. Sla je het boek open, dan ontvouwt zich het kleurrijke oeuvre van kunstenaar Luc Coeckelberghs.

De Zwitserse bindwijze past goed bij het open karakter van deze monografie. Het begin is abrupt, met een 25 pagina tellend beeldkatern waarna titelpagina en inhoudsopgave volgen. Beeldseries worden afgewisseld met kunsttheoretische essays die dienen als reflectie op het werk. De jury is blij met deze ongebruikelijke opzet van een boek dat dient als retrospectief.

De letterkeuze is volgens de jury opvallend: ongebruikelijk voor een dergelijk boek. Het blijft verassend genoeg goed leesbaar. Twee juryleden zijn van mening dat er zorgvuldiger met de typografische details omgegaan had mogen worden. Vooral in het deel achterin dat dient als tijdslijn. Hier wordt gebruikgemaakt van vier verschillende lettertypes die niet goed bij elkaar passen. Dit deel voelt als een opsomming die door het rommelige karakter niet uitnodigt om te lezen, terwijl er soms mooie tekst in verwerkt zit.

ALLEGORY OF THE

CAVE PAINTING

Foucault wondering about

a truly socialist governmentality and

Agamben's monastery rule readings, a Rauschenberg erasure and a gender- and border-crossing with Pasolini, a genealogy of biopolitics in which fungi consume Freud, Dawkins is obscured by memes and genes, Thucydides foresees LOLcats, Bök collaborates with bacteria and Hobbes; the same but not the same story over and over again, but also a gathering of these copies and ordering the copies of copies, and a talking about an ordering of them, an ethnography of delirious replications, of returns as farce and tragedy, of what does not end and what does not begin in a copy. These juxtapositions and conceptual relations, tentative but active in the mind of scholar and the artist alike, point to other connections between the procedures of the humanities and conceptual art, a relation that perhaps should be read through the human, the *anthropos*, the *an-tropical*: without trope, endlessly producing tropes.

Paintings within and without caves, the surface of the world and that of the canvas, a windy archeology — moving sand dunes to reveal each year a new configuration of remains, excavations of excavations, UNESCO and Hegel, burials and blindingly glowing resurrections. A story of paintings and marks, of graves rebuilt and un-built, of sculptors destroying sculptures and of cosmogonies frozen in marble, of images to which we have arrived too soon or too late. Chapels of bones, stone, grass and sand, between two historical bookmarks — an image abuzz with humans and one seemingly indifferent to their presence, the thought of us without a world or of a world without us. Mastery over time, organisms, micro-organisms, and the melancholy of a broken Linnaean order.

201

RETURN TO READING

Vincent W.J. van

Gerven Oei

257

COLONIAL COPIES
AND ETHNOGRAPHIC
CONCEPTUALISM:

ARTISTIC

EXPERIMENTS AT

THE INTERSECTION

OF ANTHROPOLOGY,

HISTORY, AND

SCIENCE

Jonas Tinius

243

FORTY-EIGHT
MILLION YEARS OF
BIOPOLITICS

Justin Clemens

277

INCIDENTS OF TIME-

TRAVEL IN THE LONG

ANTHROPOCENE

Alexander Nagel

311

THE TREE, THE

STONE, THE DOG, THE

BEE, THE MAN:

ON "SOCIAL

SCULPTURE," JOSEPH

BEUYS, AND PIERRE

HUYGHE WORKS.

Raphaël Pirenne

291

DESCENDING

THROUGH DENSITIES

Haseeb Ahmed

329

DEAR

Tom Nicholson

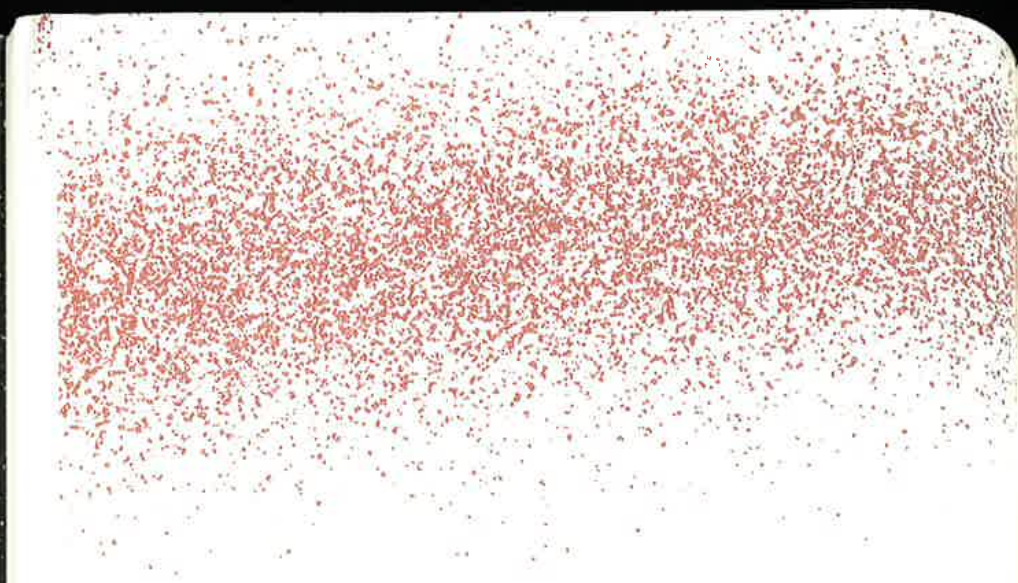
looking after her own progeny and feasting on someone else's, is the anatomical engine by which the scene could devour itself in its entirety.

fig. 3. Leonhard Korn, "Menschenfresserei," 1650.

The second character, whose indiscriminate eating habits earned him the erroneous appellation of cannibal — perhaps to figure as a mythological template for cannibalism —, is the cyclops Polyphemus: tricked by Odysseus, painted by Tischbein in 1802 (fig. 4) and exhumed by Adorno and Horkheimer in the *Dialectic of Enlightenment*, as, once again, the embodiment of that which we have sacrificed to be who we are, linguistically and morally. Linguistically, because Polyphemus screams

that he has been named after the name of Odysseus with "Oudeis" — this disjunction of the effacement of the central figure in morality, lurking in the modern world of being of the cannibals, hence the beings, hence the accompanies the knowledge, then of morality, its f

INTER

Professor
Sciences a
of Queens
disciplinar
Bradshaw
connection
their resist
assumption
“unusual h
text on th

The seeds o
art were so
neuroscient
Hearing Re
land. Reto V
of Oldenbu
is an artist
art and has
of her work
art. Astrid
ture. I store
a few years
hame Wals
images of B
Australia's
are found. A
ble attribut
showed ma
asked Reto
directly the
way Bay, in

ALLEGORY OF THE

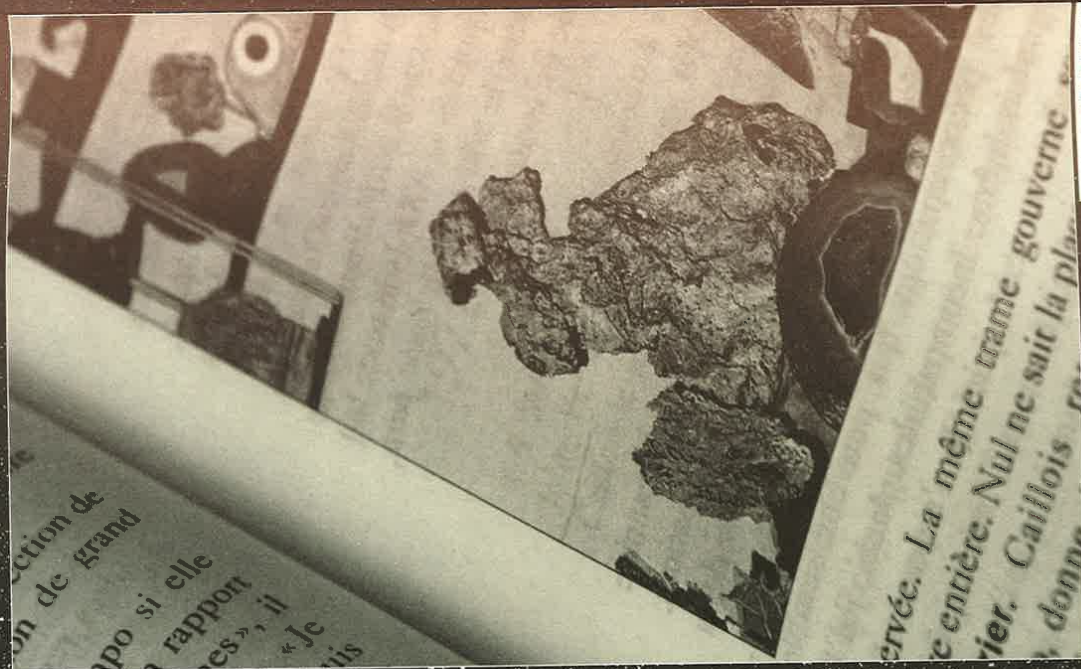
CAVE PAINTING

ALLEGORY OF THE CAVE PAINTING – Haseeb Ahmed, Ignacio Chapela, Justin Clemens, Georges Didi-Huberman, Jonathan Dronsfield, Christopher Fynsk, Vincent W.J. van Gerven Oei, Natasha Ginwala & Vivian Ziherl, Adam Staley Groves, Sean Alexander Gurd, Adam Jasper, Susanne Kriemann, Brenda Machosky, Mihnea Mircan, Alexander Nagel, Rosalind Nashashibi, Tom Nicholson, Jack Pettigrew, Raphaël Pirenne, Susan Schuppli, Lucy Steeds, Jonas Tinius, Marina Vishmidt, Christopher Witmore, Khadija von Zinnenburg Carroll

MOUSSE
PUBLISHING

MOUSSE
PUBLISHING

“A symbiotic biofilm of red cyaobacteria and black fungi sustains a process of permanent self-painting, while etching the pictures deeper into the quartz wall.”

In 2010 onderzocht een archeologisch team een belangrijk aantal van de prehistorische Gwion Gwion-grotschilderingen in Noordwest-Australië. Het was een poging een doorbraak te bereiken in de datering van deze werken. Het onderzoek stelde vast dat de schilderijen worden gekoloniseerd door rode bacteriën en zwarte schimmels.

Allegory of the Cave Painting benadert deze Gwion Gwion schilderijen als een model. De reader bestaat uit teksten en theorieën die reageren op deze ‘levende pigmenten’. Wat is hun impact op (kunst) historische begrippen? Op ideeën over vervuiling en kolonisatie, afbeelding en belichaming?

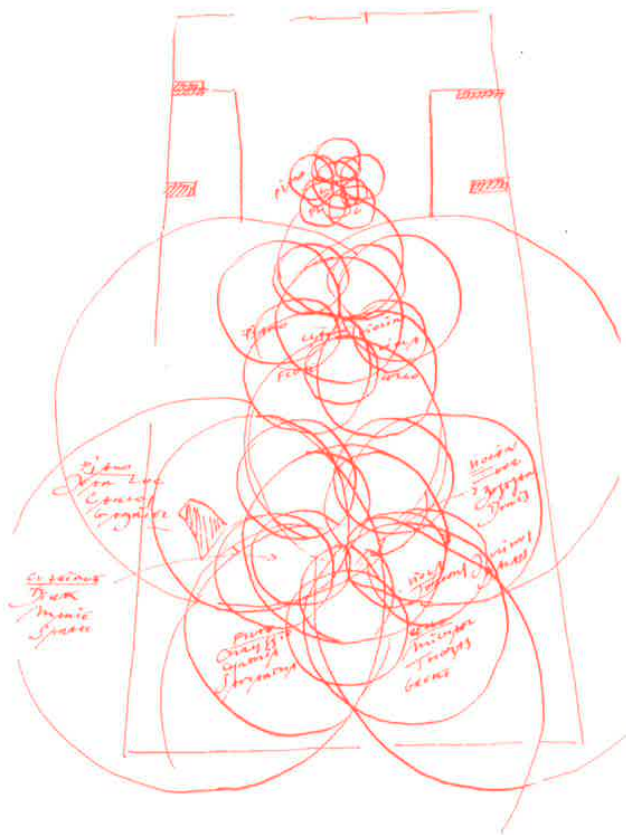
De jury vond het boek voor een reader erg verfrissend. Het voortdurende kleurverloop in de pagina's is een sterke conceptuele keuze en de tekst blijft goed leesbaar. Het was sommige juryleden niet geheel duidelijk waarom de schimmel door het hele boek verwerkt zit, het voelt soms wat random aan en staat in contrast met de verfijnde typografie. Op de cover en aan de binnenkant werkt deze “schimmelvorming” beter. De afwijkende kleurverhouding op de covers van de verschillende uitgaves vond de jury conceptueel een scherpe keuze. Daarnaast blijft het boek voor een reader verassant goed open liggen.*

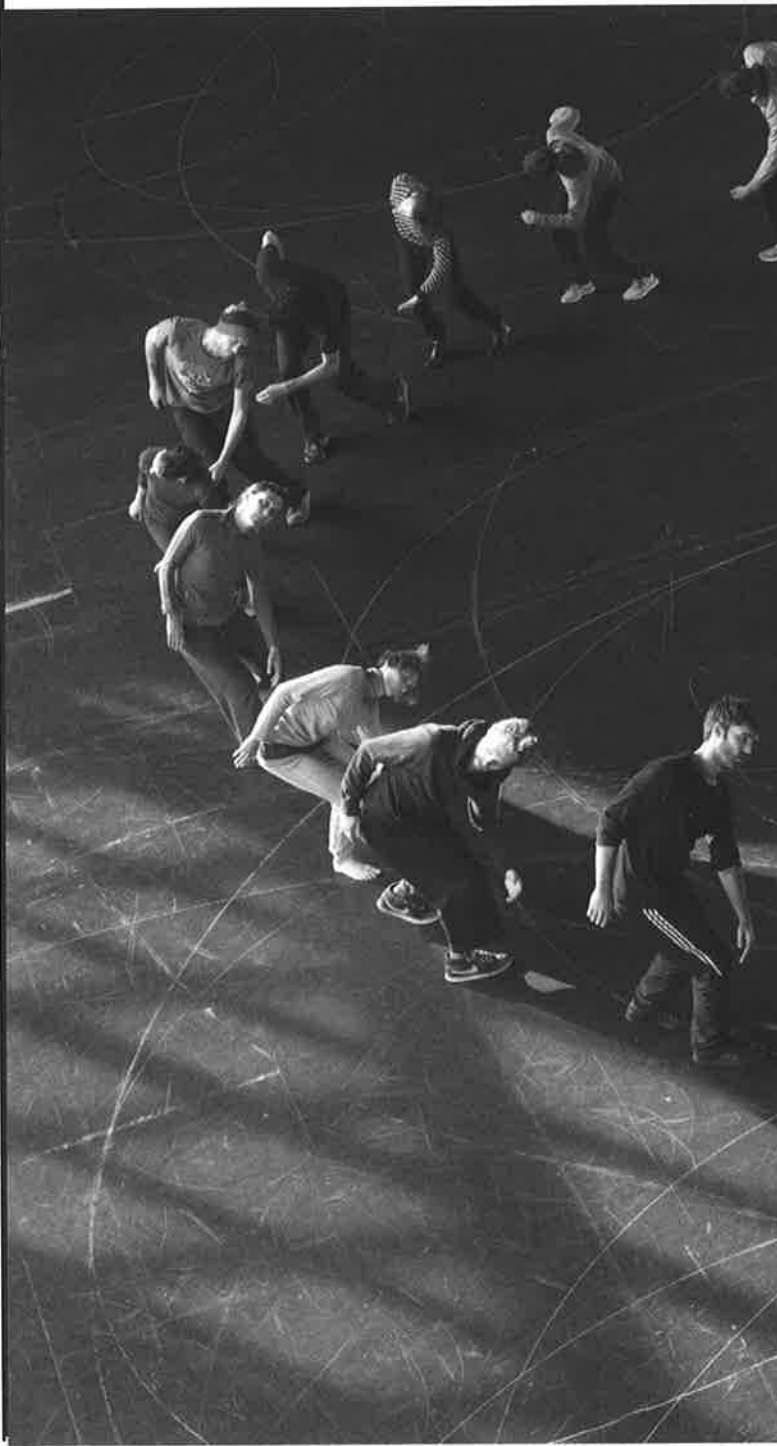
*Een van de juryleden hield zich afzijdig bij het besluit dit boek te nomineren tot een van De Best Verzorgde Boeken 2015.

What would it mean for choreography to perform as an exhibition? That is the question at the origin of *Work/Travail/Arbeid*, a newly commissioned project by Anne Teresa De Keersmaecker. In response, the legendary Belgian dancer-choreographer takes her stage piece *Vortex Temporum*, choreographed to the eponymous music of the composer Gérard Grisey, and reimagines it for the radically different temporal, spatial, and perceptual conditions of an art space. Rather than simply bringing a dance performance into a different situation, De Keersmaecker reimagines and recasts the choreography as a nine-week-long exhibition. The result is a project that transforms the very material and conditions that have long been essential to dance, in particular the rigorous structure and choreographic language for which De Keersmaecker is known, into an entirely new exhibition form. It also reveals, in a way that perhaps no other dance piece by the choreographer could, the complex conceptual, technical, and physical labor—in sum, *the work*—that is the backbone of her entire oeuvre.

This multi-volume boxed catalogue is conceived in parts so that it may accompany the exhibition while it is on and fully document it over its duration. A first set of volumes introduces *Work/Travail/Arbeid* and traces the preparations for it as well as its connection to *Vortex Temporum*. The show's original program, edited by Bojana Cvejić, is reprinted here. Following the exhibition, a second set of volumes documents and reflects on its unfolding. The catalogue includes photographic documentation by Babette Mangolte and Anne Van Aerschot, drawings by De Keersmaecker, and new essays by Douglas Crimp, Bojana Cvejić, Brian Dillon, Elena Filipovic, and Catherine Wood.

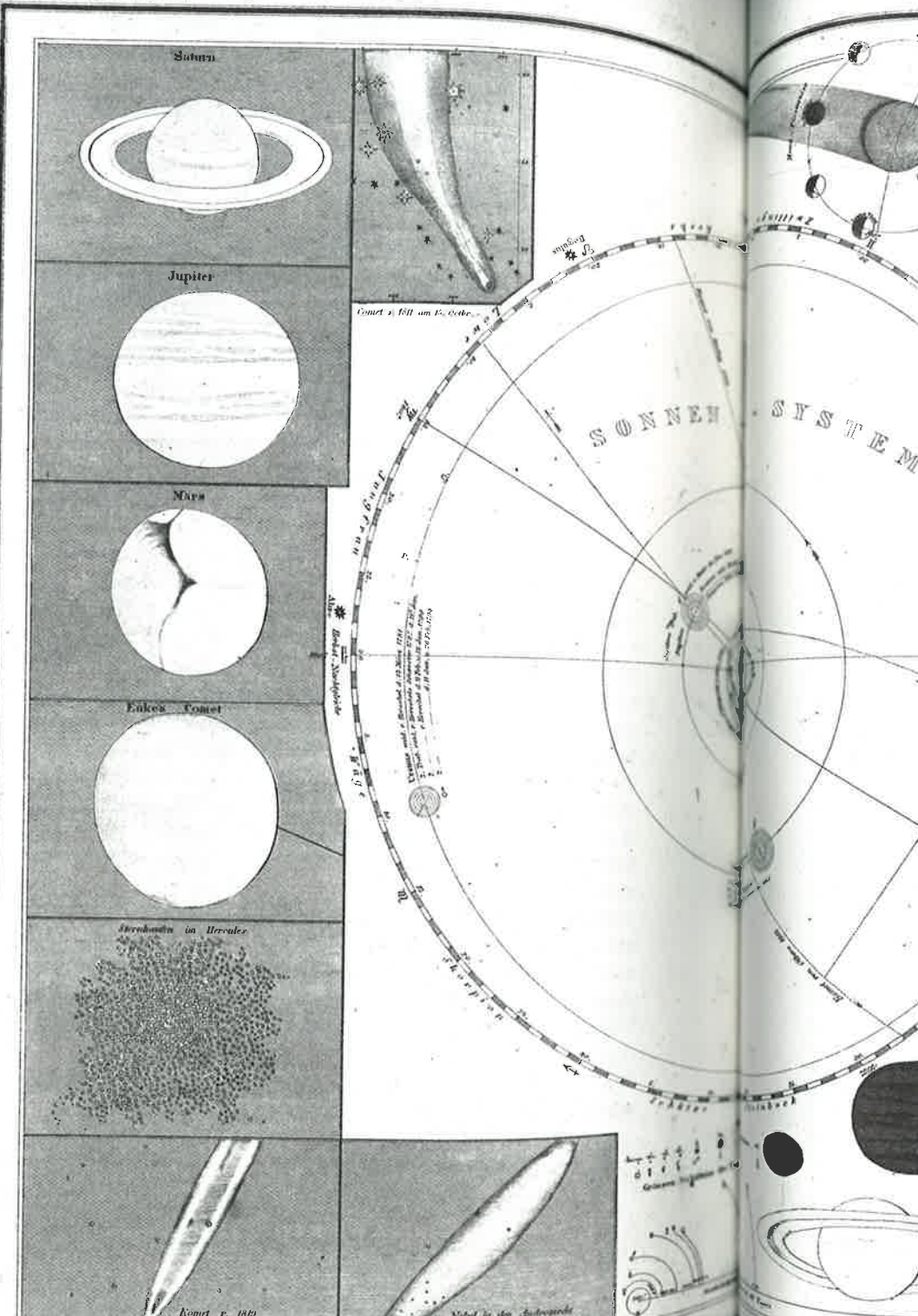

Counterclockwise, starting from the far left:

Sarah Ludi, Anne Teresa De Keersmaeker, Polina Akhmetzyanova, Ca

MEYER'S GRÖßER ZEITUNGS-ATLAS

RTEX
VIPORUM
E TEPESCA

Kan een choreografie worden uitgevoerd in de vorm van een boek? In *Work/Travail/Arbeid* geeft de Belgische choreografe Anne Teresa De Keersmaeker hier een antwoord op. Het boek hoort bij de gelijknamige tentoonstelling in Wiels (20 maart 2015 - 17 mei 2015) waar De Keersmaeker een choreografie vertaalde naar een tentoonstelling.

De publicatie bestaat uit een serie kleine boekjes waarvan de eerste twee al tijdens de expositie gepubliceerd waren; de laatste twee dienen als documentatie van de expositie. Ze laten een totaalproces zien: van de voorbereidingen van het project naar het begin van de expositie om te eindigen bij de uiteindelijke documentatie en reflectie op het project.

Een van de juryleden zei de kracht van de kunstenares te kunnen voelen in de boekjes. De jury was met name te spreken over de beeldrepresentatie van het werk. Toch waren er ook kritische opmerkingen: de typografie komt soms hard over (dit komt tevens door het hele witte papier) en is gefragmenteerd door de verschillende publicaties heen. Van twee van de boekjes is de rug heel stijf waardoor ze niet lekker openvallen.

In-between Dance Cultures On the Migratory Artistic Identity of Sidi Larbi Cherkaoui and Akram Khan

Guy Cools

No Culture, No Europe On the Foundation of Politics

Pascal Gielen (ed.)